

อินทรีย์ พละ

ธรรมะที่แก้ปัญหาทุกอย่างได้

พุทธทาสภิกขุ

อินทรีย์ พละ

พุทธทาสภิกขุ

ISBN 978-616-93631-7-0

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๔

จำนวน ๓,๕๐๐ เล่ม

การบรรยาย ธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ

อบรมพระนวกะในพรรษา

วันที่แสดง ๒๑ กันยายน ๒๕๖๒

รหัส ๒๑๑๕๑๒๐๙๒๑๓๒๐

ผู้ถอดเสียง ทองฉาน บุญญภัทโร

ผู้ตรวจทาน วรณวิภา สัตตธรรมกุล

บรรณาธิการ นันทรัตน์ ศุภวราพงษ์

พิสูจน์อักษร กลุ่มงานจดหมายเหตุ

กราฟฟิก Art and Soul

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด โทร. ๐ ๒๔๐๑ ๙๔๐๑

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิตมรกดไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

สมทบหนังสือ

โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

cds@bia.or.th

อบรมทบทวน กับ มรค่านหนึ่งร้อย

ที่ใครจะรู้ว่า ต่อจากนี้เอง ใครจะแบกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า ว่ายอยู่รอบห้อง คือ กระดาษที่ใช้พิมพ์ กับความรู้ หรือคุณธรรมที่ดี ที่ว่ายอยู่ในหนังสือเล่มนี้. มรค่านหนึ่งร้อย ย่อมเหมาะสมกับ การหาความรู้ ด้วยภาคตามตัว มร พร้อมกับ มรทบทวนกระดาษ และ ~~เรื่อง~~ ^{งาน} ในมรค่านหนึ่งร้อยนี้ อยู่ทุกที่ ทั่ว.

ส่วน มร อบรมทบทวน ย่อมไม่เปลี่ยนแก่นนั้น ความรู้ นั้นให้ไปว่า ที่เดียว, ส่วน ^{และที่บรรดา} กระดาษ หรือ บทเรียน ที่ใส่ ความรู้ นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับ บทเรียน ที่ ใส่ ให้ใส่แกวไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะฉบับ ต้อง ใสไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกระทั่งถึงดังที่พูด.

งาน อบรมทบทวน มักถูกแทนที่เป็นการคืนหนังสือไป. ขอจบพิจารณา ดู ด้วยดี ทั้งสองข้าง, จะได้เห็นใจ กันดี, และร่วมร้อยกันดี.

อินทรีย์ 5 (ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน - *Indriya: controlling faculty*)

1. สัทธา (ความเชื่อ - *Saddhā: confidence*)
2. วิริยะ (ความเพียร - *Viriya: energy; effort*)
3. สติ (ความระลึกได้ - *Sati: mindfulness*)
4. สมาธิ (ความตั้งจิตมั่น - *Samādhi: concentration*)
5. ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด - *Paññā: wisdom; understanding*)

หมวดธรรมนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พละ 5 ที่เรียกว่า พละ เพราะความหมายว่า เป็นพลัง ทำให้เกิดความมั่นคง ซึ่งความไร้ศรัทธาเป็นต้น แต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ ส่วนที่เรียกว่าอินทรีย์ เพราะความหมายว่า เป็นใหญ่ในการกระทำหน้าที่แต่ละอย่างๆ ของตน คือเป็นเจ้าการในการครอบงำเสีย ซึ่งความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความหลงตามลำดับ

S.V.191-204; 235-237; Ps.II.1-29.

ส.ม.19/843-900/256-271; 1061-1069/310-312; ฦ.ปฎิ.31/423-463/300-344.

อ้างอิง: พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต),

พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, ๒๕๕๙, หน้า ๑๘๗.

สารบัญ

อินทรีย์ที่ ๑ ศรัทธา	๒๓
อินทรีย์ที่ ๒ วิริยะ	๔๕
อินทรีย์ที่ ๓ สติ	๔๗
อินทรีย์ที่ ๔ สมาธิ	๕๐
อินทรีย์ที่ ๕ ปัญญา	๕๑

อินทรีย์, พละ หมายถึง ธรรมะที่เด่นที่ออกหน้า
มี ๕ อย่าง คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

สัทินทรีย์

ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ
ศรัทธาต้องเชื่อถูก ถ้าเชื่อผิดมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น
ไม่เรียกว่าศรัทธา

ศรัทธาในพระพุทธศาสนาระบุไปยังความเชื่อที่ถูกต้องเสมอ
มีพระพุทธภาษิตโดยเฉพาะ คือกาลามสูตร :—

- อย่าได้เชื่อเพราะฟังตามๆ กันมา
- อย่าได้เชื่อเพราะถือปฏิบัติสืบๆ กันมา
- อย่าได้เชื่อเพราะเขาว่ากันทั้งบ้านเมือง
- อย่าได้เชื่อด้วยการอ้างพระไตรปิฎก ตำรา
- อย่าไปเชื่อเพราะคำนวณด้วยเหตุผล
- อย่าได้เชื่อเพราะคาดคะเน
- อย่าได้เชื่อเพราะตรึกตามอาการ
- อย่าได้เชื่อเพราะต้องกับลัทธิของตน
- อย่าได้เชื่อเพราะผู้พูดควรเชื่อได้
- อย่าได้เชื่อเพราะผู้พูดเป็นครูของเรา

สรุป เจื่อต่อเมื่อมองเห็นด้วยตนเอง
รู้สึกด้วยตนเองว่าเป็นอย่างนั้นจริง

ข้าพระองค์ก็มีได้เชื่อ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสออกมา

ข้าพระองค์ก็มีได้เชื่อ จนกว่าจะได้รู้สึกด้วยจิตใจ

พระสารีบุตร #แม้ตถาคตพูดก็อย่าเพื่อเชื่อ

ความเชื่อของพุทธศาสนานั้น
ต้องเคียงคู่กันอยู่กับปัญญา

ศรัทธาที่พึงมี

๑. ศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
๒. ศรัทธาในกรรม เชื่อกรรม เชื่อว่า
คนผู้ทำกรรมจะต้องได้รับผลของกรรม
๓. ศรัทธาในตัวเอง เชื่อตัวเอง
เชื่อความสามารถของตัวเอง

มีศรัทธาแบบไม่หวั่นไหวในพระพุทธ,
มีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระธรรม,
มีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์,
แล้วก็ มีศีลเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า.
นี่เป็นพระโสดาบัน

วิริยีนทรีย์

วิริยะ คือ ความพากเพียร

เมื่อศรัทธาถูกต้องก็ไม่มีปัญหา ศรัทธาจะเรียกความเพียรมาเอง

ลงเรารักพอใจเชื่อ มันก็สมัครทำโดยไม่ทันรู้ตัว

สตินทรีย์

สติ คือ ผู้คุม

สติคือผู้คุมศรัทธา คุมความเพียรที่ยังไม่ถึงที่สุด
หากปราศจากการควบคุมที่ดีของสติ มันก็เฉไฉได้

๔

สมาธิในทฤษฎี

สมาธิ คือ จิตที่ประกอบไปด้วยกำลังเต็มที
สติเอาไว้ได้ไม่พอ ก็เลยต้องมีสมาธิ
กำลังจิตทั้งหมดรวบรวมกันเข้าเป็นจุดเดียว

ปัญญาเหนือ

ปัญญา คือ ความรู้ที่ถูกต้องตลอดกาล
ความรู้ที่ถูกต้องถูกทำให้เจริญขึ้นไปเท่าไร
ก็หล่อเลี้ยงหรือว่าตั้งธรรมต้นๆ นั้นตามขึ้นไปด้วย
จนถึงกับดับทุกข์ได้สิ้นเชิง

อินทรีย์ แปลว่า “ตัวการสำคัญ”

ตัวการสำคัญในทางที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์
ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

ตัวการสำคัญในทางที่จะทำให้ฉิบหาย
ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

เมื่อเราปฏิบัติใน ศรัทธา วิริยะ สติ
สมาธิ ปัญญา อยู่เป็นประจำ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็หือไม่ขึ้น

วันที่ ๒๑ กันยายน เป็นวันอันดับที่ ๕๕ แห่งระยะเวลาเข้าพรรษา พุทธศักราช ๒๕๑๒, วันนี้จะได้พูดกันถึงเรื่องธรรมะ ในฐานะเป็นเครื่องมือต่อไปอีกถึงหมวดที่ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ อย่าง หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าพละ ๕ อย่าง แล้วก็เป็นธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือเหมือนกับที่เคยพูดมาแล้ว.

เพื่อความเข้าใจดี ก็ต้องทบทวนมาตั้งแต่ที่แรก หมวดแรกที่สุดเราได้พูดถึง สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ในฐานะเป็นเครื่องมือสารพัดนึก, ได้พูดถึงอิทธิบาท ๔ —เครื่องมือให้ทำความสำเร็จ, แล้วพูดถึงสัมมัปปธาน —ความเพียรที่จำแนกออกไปเป็น ๔ อย่าง, และพูดถึงสติปัฏฐาน.

ที่นี้ ก็มาถึง หมวดธรรมที่ชื่อว่า อินทรีย์ หรือ พละ มีอยู่
๕ อย่าง คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา.

ขอให้สังเกตดูว่า สิ่งที่เราเรียกว่า ศรัทธา เพิ่งพูดถึงกันวันนี้
เพิ่งเอ่ยถึงวันนี้; ก่อนหน้านั้นเราไม่ได้พูดถึงถึงสิ่งนี้, แล้วเท่าที่
เอามาพูดนี้ ก็เป็นเครื่องเทียบสัดส่วนว่าพูดถึงอะไรมาก, พูดถึง
ธรรมะข้อไหนมากที่สุด. ศรัทธาก็เพิ่งจะมีมาครั้งเดียวครั้งนี้
ส่วน วิริยะ สมาธิ สติ ปัญญาพูดถึงเรื่อย. ในวันนี้ก็มีศรัทธา
เป็นของเพิ่งจะพูด; ส่วนวิริยะ สติ สมาธิ ปัญญานั้นพูดถึงอยู่ทุกวัน
อยู่ในหมวดอื่นๆ. ฉะนั้น เราก็ไม่ต้องพูดถึง วิริยะ สติ สมาธิ
หรือปัญญา อะไรกันให้มากมายนัก เพราะมันเหมือนที่แล้วๆ มา.

อินทรีที่ ๑

ศรัทธา

วันนี้ จะพูดถึงศรัทธามากเป็นพิเศษ ให้เข้าใจ; แต่ที่เราจะพูดถึงความหมายของชื่ออรรถระหมวดนี้กันเสียก่อน. คำว่า อินทรี เมื่อเป็นอินทรีแล้วก็มีคำว่า อินทรีต่อท้ายหมด : ศรัทธา อินทรีเรียกว่า *ศัทธินทรี*, วิริยะอินทรีก็เรียกว่า *วิริยอินทรี*, สติอินทรีก็เรียก *สตินทรี*, สมาธิอินทรีก็เรียก *สมาธิินทรี*, ปัญญาอินทรีก็เรียกว่า *ปัญญินทรี*, มีอินทรีต่อท้าย.

อินทรีแปลว่าเป็นใหญ่, สำคัญ, ออกหน้า

สำหรับคำว่า “อินทรี” อินทรียะ แปลว่าเป็นใหญ่ หรือสำคัญ หรือออกหน้า. เราต้องรู้ว่าคำคำนี้มันแปลว่า

เป็นใหญ่ หรือสำคัญ หรือออกหน้า แม้แต่เป็นชื่อนกก็เรียกว่า นกอินทรี; นี้ก็ดูมันจะหมายความถึงข้อที่มันใหญ่ หรือมันสำคัญ หรือมันเด่นหรือมันอะไรทำนองนี้. แต่เดี๋ยวนี้มันเป็นชื่อธรรมชาติ หมายถึงธรรมชาติที่เด่นที่ออกหน้า.

แต่โดยเหตุที่ธรรมชาติหมวดมี ๕ อย่างนี้ นอกจากจะเรียก อินทรีแล้วยังเรียกว่าพลัดด้วย, พละ—กำลัง. คำว่า พ-ล หรือ พละ นี้แปลว่า กำลัง ซึ่งมีความหมายไปทางรากฐานหรือ พื้นฐาน. ฉะนั้นธรรมชาติทั้ง ๕ อย่างนี้เป็นทั้งอินทรี เป็นทั้งพละ; ก็คล้ายกับว่ามันเป็นทั้งหัวและเป็นทั้งเท้า หรือว่ามันจะเป็นทั้งหงอน และเป็นทั้งเท้าสำหรับสัตว์. หงอนหรืออะไรที่มีลักษณะคล้ายกัน หงอนนั้นเป็นเครื่องเขียดชู ออกหน้าออกตา แต่แล้วพร้อมกันนี้ มันก็เป็นเท้าด้วย คือเป็นกำลังที่เป็นพื้นฐานเป็นรากฐานด้วย ถ้าเป็นสัตว์ก็ดูจะคล้ายๆ อย่างนี้ ถ้าเป็นคนก็เป็นทั้งหัวและเป็น ทั้งดิน; หัวก็คือหัวสมองหรือศีรษะที่เป็นเครื่องเขียดชูเด่นของคน และพร้อมกันนั้นมันก็เป็นดิน สำหรับเดินหรือสำหรับทำอะไรได้ ด้วย เป็นมือเป็นเท้าอะไรได้ด้วย. เดียวนี้เราก็ดูกันว่ามันเป็นได้ อย่างไร คือเป็นทั้งอินทรี และเป็นทั้งพละ. ที่นี้ก็จะได้ดูกัน ทีละอย่างเป็นอย่างๆ ไป :—

สำหรับคำว่า ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ แต่ว่าภาษามัน ก้ำกวม หรือมันกว้าง เชื่อผิดศรัทธาผิด เชื่อถูกก็ศรัทธาถูก; ฉะนั้น เราต้องมีศรัทธาที่ถูก จึงจะเรียกว่าศรัทธาในที่นี้. ถ้าเชื่อผิด ก็มี ชื่อเรียกอย่างอื่น ไม่เรียกว่าศรัทธา, ขึ้นเรียกว่าศรัทธาก็ต้อง ไส่ลงไปว่าศรัทธาผิด เป็นมิจฉาศรัทธาจึงจะได้; ถ้าพูดว่าศรัทธา เฉยๆ ก็ต้องหมายความว่ามันถูก.

หลักความเชื่อที่ถูกต้องคือกาลามสูตร

ที่นี้ ศรัทธาถูก ศรัทธาผิด นี่ก็ยังดีกันยุ่งไปหมด ใน ลัทธิอื่นในศาสนาอื่นเขามีศรัทธาของเขาอย่างนั้น ซึ่งไม่ตรงกับ ในพุทธศาสนา เขาก็ต้องเรียกว่าศรัทธาของเขาถูก, ในพุทธศาสนา ยังไม่ถูกก็ได้. ถ้าหากว่าจะมีลัทธิหรือศาสนาก็ตาม ลัทธิใด ลัทธิหนึ่งซึ่งเขาให้เชื่ออย่างหลับหูหลับตา มันก็เป็นศรัทธาที่ ถูกต้องในลัทธินั้นๆ ก็ไม่เป็นศรัทธาในพุทธศาสนา; เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาระบุไปยังความเชื่อที่ถูกต้องเสมอ เพราะว่ามีพระพุทธานุญาตโดยเฉพาะ คือกาลามสูตร ระบุมั่วชัดในเรื่องนี้ ดังนี้ :—

- ย่อยได้เชื่อเพราะเหตุที่ได้ยินได้ฟังตามๆ กันมา (: มา อนุสฺสเวน).
- ย่อยได้เชื่อเพราะเหตุแม้แต่เพียงว่าเป็นของเก่า เขาทำกันอยู่ปฏิบัติกันอยู่ สืบๆ กันมาทั้งบ้านเมือง นี้ก็ย่อยได้เชื่อ (: มา ปรมฺปราย).
- ย่อยได้เชื่อเพราะเหตุที่เราตื่นข่าว ได้ยินข่าวว่ากันทั้งบ้านเมือง (: มา อิติกราย).
- ย่อยได้เชื่อ แม้ว่าคำพูดที่พูดนี้มันมีอยู่ในพระไตรปิฎก ในปิฎกคือในตำรา (: มา ปิฎกสมฺปทานน).
- ย่อยไปเชื่อด้วยเหตุที่ว่าค่านึงคำนวณเอาด้วยเหตุผล ตามความตรรก คือที่เดี๋ยวนี้เรียกว่า *logic* คือ ตรรกะ; แม้ถูกต้องเหตุผลตาม *logic* ก็ยังไม่เชื่อ ผากไว้ทีก่อน (: มา ตกฺกเหตุ).
- ย่อยได้เชื่อโดยใช้การคาดคะเน. ข้อนี้มีอยู่สองแขนงคือ ตรรกอย่างหนึ่ง นัยะอย่างหนึ่ง; ก็เป็น *logic* ด้วยกันทั้งนั้น (: มา นยเหตุ).
- ย่อยได้เชื่อโดยตรรกเอาตามอาการ (: มา อาการปริ-วิตกฺเกน).
- ย่อยได้เชื่อโดยชอบใจว่าต้องกับลัทธิของตน (: มา

ทิฏฐินิขุณยานุชนุตติยา).

- อย่าได้เชื่อโดยถือว่า ผู้พูดควรเชื่อได้ (: มา ภพพुरुปตยา).
- อย่าได้เชื่อด้วยเหตุที่ว่าผู้พูดนี้เป็นครูบาอาจารย์ของเรา

(: มา สมโณ โน ครุติ).

จะเชื่อได้ก็เมื่อมองเห็นด้วยตนเอง

เหล่านี้คุณลองคำนวณดูเองว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงวางหลักแห่งความเชื่อไว้อย่างไร.

ที่นี้ก็มีปัญหาว่าจะไปเชื่อเมื่อไรกัน? จะไปเชื่อต่อเมื่อไร?

คำตอบสรุปรวบยอดว่า ให้เชื่อต่อเมื่อมองเห็นด้วยตนเอง รู้สึกด้วยตนเอง ว่าเป็นอย่างนั้นจริง คือให้เอาความรู้สึกในใจของตัวที่ได้ผ่านมาแล้วจริงเป็นหลักว่า เชื่อได้แล้วไว้, ถ้าไม่อย่างนั้นก็ฟังไว้ก่อน ผากไว้ก่อน. ถ้าจะเชื่อก็เชื่อเพียงว่าเอา มาทดลองดูเท่านั้น ยังไม่เชื่อทั้งหมด แม้ว่าสิ่งนั้นจะมีอยู่ในพระไตรปิฎก, หรือครูบาอาจารย์พูด, คนทั้งหลายเขาก็เชื่อและทำกันอยู่ ฯลฯ

เรา ต้องเอามาลองพิสูจน์ดู โดยจับกันเข้า หรือเปรียบเทียบกัน

เข้ากับสิ่งที่เรารู้สึกอยู่แล้ว; เช่นพูดว่า โลกะ โทสะ โมหะ ไม่มี เป็นกิเลส เราก็ยังไม่จำเป็นจะต้องเชื่อ จนกว่าจะได้ดูที่โลกะ โทสะ โมหะ ของเราเองก่อน ว่าโลกะ โทสะ โมหะ ของเราเอง เกิดขึ้นอยู่ในใจมันเป็นอย่างไร กำลังเป็นอย่างไร, จนเห็นชัดว่า มันเป็นไฟเผาผลน้่าง มันเป็นความทุกข์ ทำให้เกิดความทุกข์ โดยตรงบ้าง แล้วจึงเชื่อว่าที่เขาพูดนั้นจริง ที่เขียนไว้ในพระ ไตรปิฎกนั้นจริง ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้จริง แล้วจึงเชื่อ. ต้องมี ประสบการณ์จากชีวิตของเรา มันจึงจะเป็นเรื่องของความจริง ที่รู้สึกอยู่จริง ซึ่งอยู่เหนือเหตุผล คือสูงไปกว่าเหตุผล หรือเหนือ ไปกว่าเหตุผล.

ที่นี่ ก็คงจะเกิดปัญหายุ่งยากลำบากขึ้น สำหรับผู้ที่ไม่เคย ได้ยินได้ฟัง หรือไม่เคยรู้สึกอันนี้มาก่อน; ดังนั้นเราจึงเลิกพูด ขนินที่เพียงแต่สักว่าเชื่อ ต้องเอาเรื่องจริงมาพูดกันให้เข้าใจ จนมันจับกันได้กับเรื่องจริง ๆ ที่เราเคยผ่านมาแล้ว. เพราะฉะนั้น เราอาจจะพูดได้ว่า ความเชื่อในพุทธศาสนาจะต้องตั้งรากฐานอยู่บนสิ่งที่ได้ผ่านมาแล้ว คือ *experience* ต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้วจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นทางวิญญาณ *spiritual experience* ในทางความรู้สึก ความคิดนึกสติปัญญา ที่ผ่านมาแล้ว โดนมาแล้ว

นั่นแหละเป็นรากฐานของความเชื่อ.

อย่าไปเอาเหตุผล คำนึงคำนวณไปตามวิธีคิดวิธีนี้ ก็หรือว่าคิดไปตามหลักฐานพยานอย่างอื่น; อย่างเช่นที่คนเขาปฏิบัติกันมากๆ ก็ไม่เอาสิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานของความเชื่อ เราเอาสิ่งที่ประจักษ์อยู่แล้วในใจแล้วจริงแล้ว มาจับกันเข้ากับสิ่งนี้ดู แล้วจึงเชื่อ.

สมมติว่าเป็นยาที่เขาเอามาให้กิน ก็ยังไม่เชื่อ; ต้องหลังจากที่ได้ลองกินดูก่อน. การที่จะไปลองกินนั้นก็เหมือนกัน ต้องมีอะไรชนิดที่พอที่จะเชื่อได้ว่าน่าลอง. ความเชื่อจริงๆ จะเชื่อต่อเมื่อหลังจากที่ได้ปรากฏผลแล้วทั้งนั้น. ยานี้ก็เหมือนกับธรรมชาติในฐานะเป็นเครื่องบำบัดทุกข์ด้วยกัน.

พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้อย่างนี้ แต่พวกเราก็ไม่ปฏิบัติตามท่านในข้อนี้ คือเราปฏิบัติไปในทางที่ว่าต้องเชื่อกันก่อน แล้วจึงจะฟัง แล้วจึงจะทำตาม นี้ดูจะดีผิดหรือว่าทำผิดคำที่พระพุทธเจ้าท่านสอน จนบางครั้งพระพุทธเจ้าท่านต้องตรัสว่า แม้ตถาคตพูดก็อย่าเพื่อเชื่อ.

พระสารีบุตรเป็นคนกล้าหาญที่กล้าพูดว่า ข้าพระองค์มิได้เชื่อ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสออกมา ข้าพระองค์มิได้เชื่อ

จนกว่าจะได้รู้สึกด้วยจิตใจโดยอาศัยเหตุผลที่เป็น *experience* คือเป็นความรู้สึกโดยตรง อย่างที่ว่ามาแล้ว : ไม่ใช่เหตุผลค่านึง คำนวณไปตามเหตุผลข้างนอก แต่เป็นเหตุผลที่ตั้งอยู่บนความรู้สึกที่ได้ผ่านไปแล้วคือ เชื่อตนเอง. พุดง่าย ๆ เชื่อตัวเอง แล้ว จึงเชื่อคำที่เขาพูดไว้เป็นหลัก เรียกว่ารับเอามาเชื่อ ยอมรับเชื่อ.

พระพุทธเจ้าท่านเปิดโอกาสไว้เต็มที่ คือให้อิสระภาพในการเชื่อ ให้เสรีภาพในความเชื่ออย่างเต็มที่. แต่พวกเราที่ไม่ได้ทำตามนั้น, สมัครที่ จะเชื่อ; พอใครเชื่อเราก็ตีเชื่อ. ดังที่เชื่อพระพุทธเจ้า ก็เพราะคนอื่นเขาเชื่อกัน ปูยาตายายเขาเชื่อกัน เขาสอนให้เชื่อกัน. เรื่องมันไขว้กันอยู่อย่างนี้; เพราะฉะนั้นเลยเกิดเหตุผลขึ้นคนละอย่าง นี่คือความสับสน หรือว่าความที่มันจะตกไปแต่ในทางที่มงาย แล้วก็ติดตั้งอยู่ที่ความมงายนั่นนานมาก. ฉะนั้น ถ้าอย่ากระโดดเข้าไปสู่ความมงายตั้งแต่ที่แรก ก็คงจะไม่ติดตั้งมากเหมือนทุกวันนี้ เดียวนี้; นี่คือข้อที่ว่าทำอะไรตามๆ กันไปหรือสักแต่ว่าได้ยินได้ฟังมาเป็นอย่างนี้.

ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นอย่างที่พระพุทธเจ้าท่านทรงกำชับไว้ ว่าต้องเป็นอย่างนั้นๆ, ข้อสุดท้ายก็ทรงปฏิเสธพระองค์เอง ว่าอย่าเชื่อด้วยเหตุที่ว่าผู้พูดนี้ หรือสมณะนี้เป็นครูของเรา. ท่านปฏิเสธพระองค์เองอย่างนี้ เหมือนกับท่านปฏิเสธพระไตรปิฎก

มา ตีปิฎก สมบูรณ์ -อย่าเชื่อเพราะมันมีอยู่ในพระไตรปิฎก
อย่างนี้เป็นต้น.

คุณลองคำนวณดูเองว่า ความเชื่อในพุทธศาสนานั้นเป็น
อย่างไร? เหมือนกับในลัทธิอื่น ศาสนาอื่นหรือไม่? ศาสนา
บางศาสนาบอกให้เชื่อคำเดียว ไม่เชื่อก็เลิกกันเท่านั้น ไม่เชื่อ
ก็ไปเถอะอย่างมาอยู่; ต่างกันอย่างไร. ที่แท้มันอาจเป็นคำพูดทำ
พิษมากกว่า เราเอาคำพูดมาปนกันอยู่ มันมีคำว่า ภักติ หรือ ภักติ
อะไรอีกคำหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งของความเชื่ออย่างงมงาย ความรัก
ความภักดีอะไรนี้. ถ้ามีเสียแล้ว มันก็เชื่อตะพึดอย่างงมงาย.
นี่เราเอาคำว่า “ภักติ” กับคำว่าศรัทธาเข้ามาปนกันอยู่ จนไม่รู้ว่
อะไรกันแน่.

เราต้องทำความเข้าใจคำว่าศรัทธา กันเสียให้ดี ๆ ให้เป็น
ไปตามหลักของพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าอย่างไร, โดยเฉพาะที่เรียก
ว่ากาลามสูตรอย่างทีกล่าวแล้ว. ปัญหาก็คงจะเกิดขึ้นเหมือนกัน
คือว่าคนโง่ ๆ จะเชื่อได้อย่างไร, คนเรียนน้อยจะรู้จักเลือกได้
อย่างไร? ที่พูดอย่างนั้นมันก็ยังโง่อยู่มากเหมือนกัน คือไม่เข้าใจ
ที่พระพุทธเจ้าต้องการให้เชื่อ ต่อเมื่อมันประจักษ์ด้วยตนเอง.

ยกตัวอย่างเช่นไฟร้อน เขาบอกว่าไฟร้อน เรายังไม่เชื่อ

แม้ว่าจะเห็นไฟกำลังเผาไหม้อะไรอยู่ หรือว่าใครถูกเข้าแล้ว มันก็พออย่างนี้ เรายังไม่เชื่อ จนกว่าเราไปถูกไฟเข้าเอง แล้ว จึงจะเชื่อว่าไฟร้อน และร้อนแล้วมันเป็นอย่างไร.

เรื่องไฟนี้ยังเห็นง่ายกว่าเรื่องกิเลสข้างใน ไฟธรรมดาที่เห็นๆ กันอยู่ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เด็กตัวเล็กๆ ยังไม่รู้จักไฟได้ดี จนกว่าจะไปถูกไฟเข้าจริงๆ จึงมี *experience* ในไฟ, แล้วก็รู้ว่าไฟเป็นอย่างไร; ไฟร้อนแล้วเด็กก็เชื่อ. เพียงแต่แม่บอกว่า ไฟร้อนนะอย่าไปจับ เด็กก็เชื่อสักนิดเดียว หรือไม่เชื่อก็ได้. หรือเมื่อไฟไหม้อะไรอยู่ เด็กๆ ก็คิดว่าน่าจะร้อนแน่นอนแล้วไว้มันก็เชื่อบ้าง; แต่จะเชื่อจริงต่อไปถูกเข้าเอง. ฉะนั้นให้เอาเรื่องที่ถูกเข้าเอง นี้เรียกว่าประจักษ์ นี่เป็นหลักในความเชื่อ.

ที่นี้เรื่องของเราก็คือเรื่องความมีกิเลสหรือมีทุกข์, เรื่องกิเลสหรือทุกข์นี้มีมันเผาแสนจะเผา เผายิ่งกว่าไฟอยู่ตลอดเวลา; แต่คนไม่สนใจมองว่ากิเลสเป็นอย่างไร และเผาอยู่อย่างไร. เดียวนี้ก็มาตั้งต้นมองกิเลสหรือไฟที่กำลังเผาอยู่นี้ให้ถูกต้องเสียก่อน ให้เห็นว่ามันร้อนแสนร้อนจริงๆ อย่างไร แล้วก็จะเชื่อตามพระพุทธเจ้าว่า ราคะเป็นของร้อน, โทสะเป็นของร้อน, โมหะเป็นของร้อน, ก็เชื่อได้เต็มที. แต่ถ้าเรายังโง่มากถึง

ขนาดที่ไม่เห็นว่า ความโลภ ความกำหนัด เป็นของร้อน, โทสะความโกรธเป็นของร้อน, มันก็ยังป่วยการ. ความเชื่อนั้น ยังไม่มีรากฐาน ยังไม่มีความเชื่อขึ้นมาได้ ก็ยังปฏิบัติธรรมะ ไม่ได้อยู่นั้นแหละ; เพราะมันไม่มีทั้งหัวไม่มีทั้งเท้า.

ทีนี้จึงมาดูให้รู้จักข้างในโดยตรงเสียก่อน ว่ากิเลส เป็นอย่างไร โดยไม่ต้องคิดคาดคะเน คำนี้ คำนั้น คำนั้นอะไร เพราะ มันปรากฏอยู่ในใจ มันเผาอยู่ในใจอยู่แล้ว; แต่เราก็กังไม่รู้จัก. บัดนี้ก็มารู้จักเสีย ว่าความทุกข์เป็นอย่างไร. อย่างมองกันเผินๆ; คนที่เป็นทุกข์อยู่ทุกวันทุกคืนนี้ ไม่รู้จักความทุกข์ก็ได้. พูดแล้วก็ฟังยาก พูดอย่างนี้ก็ฟังยาก ที่ว่า เป็นทุกข์อยู่แท้ๆ ยังไม่รู้จัก ความทุกข์ ร้องให้อยู่แท้ๆ ก็ไม่รู้จักตัวความทุกข์. ไปรู้จักแต่ในแง่อื่น, ไม่รู้จักในแง่ที่พระพุทธรเจ้าท่านต้องการให้รู้จัก. ไปรู้จักในแง่ที่จะต้องร้องไห้ ซึ่งไม่ได้ทำให้ฉลาดขึ้นเลย.

ควรต้องศึกษาให้รู้จักในแง่ที่มันจะต้องทำให้ฉลาดขึ้นมา จะไปมัวนั่งร้องให้อยู่ทำไม; เพื่อจะได้แก้ไขมัน รู้ในลักษณะที่จะได้แก้ไขมัน หรือหัวเราะเยาะมันก็ยังดี ไม่ใช่มานั่งร้องให้อยู่. ฉะนั้นจึงตั้งต้นด้วยการดูกิเลส ดูความทุกข์ ให้รู้จักกันเสียก่อน ถ้ารู้จักดีอยู่แล้วก็นับว่าดีมาก มีโชคดีมาก. ถ้าใครยังไม่รู้จัก

แม้แต่กิเลสและความทุกข์ ก็ดูมันเสียก่อนให้รู้จัก แล้วก็จะได้
เชื่อคำสั่งสอนอันนี้ ที่ว่าเป็นไปเพื่อดับกิเลสและดับทุกข์ ทุกข์หรือ
กิเลสเป็นสิ่งที่ควรดับ; นี่ความเชื่อที่แท้จริงเป็นอย่างนี้.

ความเชื่อนั้นก็คือปัญญาแขนงหนึ่งนั่นเอง; การที่เอา
ความเชื่อกับปัญญาไปแยกกันไว้นั้น มันเป็นไปไม่ได้มันผิดหมด.
แต่คนก็ยังพูดแยกกันอยู่; ความเชื่อกับปัญญา ถ้าเกิดแยกกันเมื่อไร
ก็กลายเป็นความเชื่ออย่างงมงายในลัทธิอื่น ไม่ใช่พุทธศาสนา.
ความเชื่อของพุทธศาสนานั้น ต้องเคียงคู่อยู่กับปัญญา.

ที่แท้ศรัทธาก็คือปัญญาแขนงหนึ่ง เป็นปัญญาในขั้นริเริ่ม;
แต่แล้วเราก็แยกกัน โดยที่เราพูดว่า ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ
ปัญญา; ปัญญาไปอยู่สุดท้ายอันที่ ๕ ส่วนศรัทธาอยู่อันที่ ๑.
ฉะนั้น ศรัทธาในที่นี้ก็คือปัญญาในรูปอื่น รูปหนึ่ง ซึ่งจะต้องมา
ก่อน เรียกว่าหวัทปัญญา ข้างท้ายก็ปัญญา; อย่างนี้ก็ปลอดภัย.

ถ้าหวัทคือความงมงาย แล้วมันก็หมดกัน ต้องล้มละลายหมด
ข้างท้ายจะเป็นปัญญา ก็เป็นไม่ได้; ฉะนั้น ศรัทธา^{นี้}จะต้องเป็น
ความถูกต้องด้วย, เป็นศรัทธาที่ถูกต้องด้วยจึงจะเรียกว่าเป็น
ศรัทธาในพุทธศาสนา. ถ้าถูกต้องก็เรียกว่ามีปัญญา แต่เป็น
ปัญญาในขั้นริเริ่มหรือขั้นที่ ๑.

สัมมาทิฏฐิคือความเชื่อที่ถูกต้อง

ที่นี่ เรามามองดูตัวพุทธศาสนา ที่กล่าวไว้ในรูปอื่น คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา เรื่อยไปจนครบ ๘ ซึ่งเรื่องนี้จะได้พูดกันวันหลัง. ในที่นี้จะขอชี้ให้ดูว่า ทั้ง ๘ นี้มีสัมมาทิฏฐิอยู่ข้างต้น; ทิฏฐิก็คือความรู้ ความเห็น ความเข้าใจ หรือความเชื่อ นั่นเอง. สัมมาทิฏฐิ-มีความคิดเห็นถูกต้อง ก็คือ ความเชื่อที่ถูกต้อง ในมรรคมีองค์ ๘; นี้ก็เอาศรัทธามารวมไว้ในสัมมาทิฏฐิองค์ที่ ๑. ซึ่งเป็นปัญญาครอบคลุมทั้งหมดรวมทั้งขั้นริเริ่ม ทั้งขั้นอื่นตลอดไปจนถึงสุดท้าย.

มรรคมีองค์ ๘ นี้ ต้องทำให้ครบ ๘ องค์ไปเรื่อย ขาดองค์หนึ่งก็ไม่ได้; นี้ก็เป็นตลอดสายตลอดกาล ถูกต้องเรื่อย.

ที่นี้ก็มาถึงปัญหาที่เป็นปัญหาจริงๆ ที่ว่า เรามีหลักกันว่า ให้มีศรัทธาในพระพุทธ ศรัทธาในพระธรรม ศรัทธาในพระสงฆ์ ก็เริ่มชักชวนกันมาวัด.

ที่ว่าให้มีศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็มีลักษณะมงายก่อนเป็นธรรมดา, เรียกว่าเป็นศรัทธาดีเข้ามาเท่านั้น ถูกหรือผิดยังไม่รู้กัน ยังไม่แน่; แต่อาศัยว่าคนมาก ๆ เขาทำกันแล้วเราก็ทำตาม อย่างนี้ก็จะเรียกว่าศรัทธาอย่างมงายก็ได้ ยัง

ไม่ถึงขั้น จนกว่าจะมารู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ กันเสีย ก่อน จริงๆ แล้วจึงจะมีศรัทธาลงไปจริงๆ ถูกต้องและเต็มที่. นี่ มันคนละศรัทธากันกับศรัทธาที่แรก; เป็นโชคคดีที่ว่า เขาทำกัน อยู่ดี ทำกันอยู่ถูกต้อง เราเข้ามาก็พลอยถูกต้องกับเขาด้วยเป็น ศรัทธาที่แรก; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีความกำกับว่า “ศรัทธาที่ไม่ หวันไหว”.

ศรัทธาที่ยังหวันไหวได้นี้ยังใช้ไม่ได้ ยังไม่ใช่ศรัทธาแท้, แรกเข้ามาวัดตามศรัทธานี้ ศรัทธายังหวันไหวได้. ต่อเมื่อเข้าใจ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มากพอถึงขนาดจริงๆ คือมีคุณธรรม อย่างเดียวกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มาอยู่ในใจเรา จนมารู้จักความสะอาด สว่าง สงบ ชนิดนั้นได้ด้วยตนเองอย่างนี้ ศรัทธาจึงจะไม่หวันไหว เรียกว่า *อจลสัทธา*; *อจล* แปลว่า *ไม่หวันไหว*. ถ้าศรัทธาไม่หวันไหวถึงขนาดนี้แล้ว จึงจะเข้า ร่องเข้ารอยของพุทธศาสนาอย่างแน่นอน อย่างไม่ถอยกลับ อย่างไม่เปลี่ยนแปลง.

คนที่มีศรัทธาชนิดนี้ คือศรัทธาที่ไม่หวันไหวนี้ กลายเป็น พระโสดาบันไป; บัญญัติพระโสดาบันไว้เพียงว่ามีศรัทธาแบบ ไม่หวันไหวในพระพุทธ, มีศรัทธาไม่หวันไหวในพระธรรม,

มีศรัทธาไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์, แล้วก็ มีศีลเป็นที่พอใจของ พระอริยเจ้า. นี่เป็นพระโสดาบัน มีศรัทธาไม่หวั่นไหว; พุถึง แต่ศรัทธากับศีลเท่านั้น แต่ความหมายไกลกว่านั้นมาก.

คนที่แรกเข้าวัดก็มีศรัทธา แต่มันยังเป็นศรัทธาที่หวั่นไหว ได้ ทั้งที่เขาไม่หวั่นไหว; มันเป็นกำลังของอะไรอันหนึ่ง; ถึงแม้จะ รุนแรงหนักแน่นอย่างไรในเวลานี้ แต่ก็ยังเปลี่ยนแปลงได้ หวั่นไหวได้. บางคนมีศรัทธาจนขายที่นา ขายที่ดิน บ้านเรือน เอามาให้วัดให้หมด จนไม่มีอะไรเป็นของสมบัติสักชิ้นหนึ่ง เรียกว่าสิ้นเนื้อประดาตัว คนก็ยังคิดว่า “นี่ก็เป็นศรัทธาจริงไฉน ศรัทธาไม่หวั่นไหวไฉน”; นี้ผิดทั้งนั้น ศรัทธาอย่างนี้ยังเปลี่ยนแปลง ได้เพราะยังไม่เห็นพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างเพียงพอ ที่จะไม่ให้หวั่นไหว.

เรื่องจะเป็นอย่างไรก็ตาม ความหมายสำคัญอยู่ที่ว่า ถึง พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างแน่นแฟ้น อย่างไม่หวั่นไหว จึงจะเป็นศรัทธาจริง. ที่นี้ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ จะถึง ได้ก็แต่ด้วยจิตใจเป็นไปอย่างนั้น ไม่ถึงได้ด้วยกายเพียงแต่ได้ยิน ได้ฟัง หรือว่าได้เห็นตัวเท่านั้น.

คนในอินเดียเมื่อครั้งพุทฺธกาลมีโอกาสดูเห็นองค์พระ

พุทธเจ้า ด้วยตาตนเองมากมายก่ายกอง; แต่ก็มีคนเป็นอันมาก ไม่ศรัทธาในพระพุทธรเจ้า, แล้วก็มีคนไม่น้อยที่ทำตนเป็นศัตรู ทำลายล้าง หรือคิดฆ่าพระพุทธรเจ้าในสมัยนั้นก็มิอยู่ในเรื่องราว นั้น ๆ; ยังมีผู้แบ่งขันเป็นฝ่ายค้านฝ่ายทำลายเต็มไปหมดเหมือนกัน. นี่มิใช่มีศรัทธาได้เพราะเหตุเพียงสักแต่เห็นองค์พระพุทธรเจ้า; แม้พระธรรมพระสงฆ์ก็เหมือนกันหมด.

ศรัทธาในพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ จะมีได้ต่อเมื่อมีความเข้าใจ, และยิ่งกว่าเข้าใจก็คือรู้สึกในคุณธรรมของพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ ที่เราได้พยายามทำขึ้นให้มีในใจของเรา; เช่น ปฏิบัติธรรมรู้แจ้ง ใจก็จะสะอาด สว่าง สงบขึ้นมาอย่างแปลกประหลาด อย่างไม่เคยพบมาก่อน. อย่างนี้เรียกว่าเดี๋ยวนี้ก็มีหัวใจเหมือนพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ แม้ขณะหนึ่งก็ยังมี, ไม่ได้ขาดตายตัวลงไป แต่ว่าขณะหนึ่งก็ยังมีดีที่เข้าใจพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์เต็มที เข้าไปได้ถึงแค่นั้นแล้วไม่ถอยกลับอีก; แม้ยังไม่ใช่ทั้งหมด แต่ว่าจะไม่มีถอยกลับอีก. นี่เขาเรียกว่าศรัทธาไม่หวั่นไหว เป็นอจลศรัทธาแล้ว.

พระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์จริง ไม่ใช่ตัวคน ไม่ใช่สิ่งของ ไม่ใช่อะไรทำนองนั้น แต่เป็นคุณธรรมที่มีอยู่ในบุคคลที่เราเรียกว่า

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือว่าในพระธรรมเท่านั้น.

ศรัทธาในพุทธศาสนานั้นตั้งต้นมาได้ แม้ด้วยความมกมาย ตามเชื่อว่า ชนิดที่พระพุทธเจ้าท่านยังไม่ได้รับรองนี้ แล้วมันก็ดีขึ้น ดีขึ้น ๆ จนเป็นศรัทธาที่แท้จริง ทำอย่างไรก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้, แล้วพอถึงตอนนั้นจึงเข้าเขตของความเป็นพระอริยเจ้า เป็นพระโสดาบันขึ้นมา.

ถ้าศรัทธามีถึงขนาดนี้ ถ้าศรัทธาจริงถึงขนาดนี้แล้วอื่น ๆ ก็จะมีตามลัดตามส่วน; เช่นศีล ก็จะมีศีลบริสุทธ์อยู่ในตัว โดยอัตโนมัติ จนว่าเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า, ศีลตามธรรมดาที่เราถือ ๆ กันอยู่นี้ แม้ตัวเองก็พอใจไม่ได้ คือถือศีลแต่ปาก ถือศีลแต่ต่อหน้าคน ถือศีลแต่เมื่อจะได้ประโยชน์, มันเป็นศีลที่ไม่ใช่ศีล ตัวเองก็ยังไม่พอใจในศีลของตน พระอริยเจ้าก็ไม่พอใจในศีลของคนชนิดนี้.

ถ้าคนมีศรัทธาจริงในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อย่างที่ว่าแล้ว ศีลของผู้นั้นก็อยู่ในสภาพอันเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า; ฉะนั้น จึงได้เอามากล่าวรวมไว้ด้วย ในฐานะเป็นเครื่องวัด กำกับลงไป ว่า ศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่หวั่นไหว, แล้วก็มีศีลเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า, ผู้นั้นจะเป็นพระโสดาบัน

คือขั้นเริ่มแรกแห่งกระแสของนิพพาน และก็ไปต่อไปโดยลำพัง โดยอัตโนมัติได้ เพราะว่าแน่นอนแล้ว ทีนี้ไม่มีถอยหลังแล้ว; นี้เราเรียกว่าศรัทธา.

๓ ประเภทศรัทธาที่ควรมี

ทีนี้ ก็มาจำแนกศรัทธาออกไปตามธรรมชาติ ตามข้อเท็จจริง ที่จะต้องเชื่อ.

ศรัทธาประเภทแรก ก็ยกเอา ศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมาก่อน ในฐานะเป็นแสงสว่าง เป็นผู้นำ เพราะฉะนั้น ก็ต้องรวมบิดามารดา ครูบาอาจารย์ อะไรเข้าไปไว้ในนั้นด้วย ที่เราจะต้องเชื่อให้ถูก หรือให้มีการเชื่อที่ถูก จะโดยรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ตาม : นับตั้งแต่ว่าเชื่อพ่อแม่ และก็เชื่อครูที่โรงเรียน แล้วก็เชื่อใครที่ควรเชื่อพร้อมทั้งเชื่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นเรื่องเชื่อข้างนอก ต่อวัตถุข้างนอกไปก่อน จนกว่ามันจะ มาเชื่อข้างใน.

บิดามารดาพูดเรายังไม่เชื่อ พอไปถูกเข้าจริง ก็สมน้ำหน้า ที่ไม่เชื่อ แล้วก็เลยเชื่อ; นี่มาในรูปนี้กันทั้งนั้น จึงเชื่อพระพุทธ

พระธรรม พระสงฆ์ ได้จริง. นี่เป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง. ถ้าจะ
รวบรวมให้สั้นเข้ามา ก็เรียกว่าเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า;
เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า นี่ก็คือเชื่อพระพุทธเจ้า เชื่อ
พระธรรม เชื่อพระสงฆ์. เราเชื่อพระพุทธเจ้า เพราะท่านตรัสรู้,
เราเชื่อพระพุทธเจ้า แล้วเราเชื่อพระธรรม ในฐานะเป็นสิ่งที่
พระพุทธเจ้าตรัสรู้, แล้วเราเชื่อพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ที่ปฏิบัติ
ตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้; ฉะนั้น เชื่อทั้งสามอย่างนี้ก็รวม
เหลืออย่างเดียวว่า เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า.

ทีนี้เราไปสอบตัวเองดู ว่าเรามันถึงขนาดนั้นๆ หรือยัง?
ที่เรียกว่าความเชื่อได้ด้วยกันทั้งนั้นแหละ แต่มันเป็นความเชื่อ
ชนิดไหน และในระดับไหน. ที่อุตสาหกรรมมาบวชทั้งนี้ก็เพราะ
ความเชื่อ แต่เป็นความเชื่อในระดับไหน ในขั้นไหน นี้ประเภทนี้
เรียกว่าเชื่อข้างนอก.

ศรัทธาประเภทที่ ๒. เชื่อข้างใน หลังจากนี้จะเชื่อแน่นแฟ้น
มันจะเชื่อข้างใน คือว่าเชื่อกรรม เชื่อกรรมนี้พูดสั้นๆ คำเดียวว่า
“เชื่อกรรม” แต่ก็มีคามหมายเป็นแขนงๆ ไป เชื่อว่ากรรมเป็น
ของจริง เป็นของเด็ดขาด ถ้ามองเห็นแล้วก็จะเห็นว่า ในฐานะ

ที่เป็นธรรมชาติ เป็นตัวธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ แล้วก็เชื่อว่าคนผู้ทำกรรมนั้นแหละจะต้องได้รับผลของกรรม ไม่ใช่ใครอื่น จึงเชื่อว่า “ทุกคนมีกรรมของเป็นตัว รวมทั้งตัวเราเองด้วย” ทำดี-ดี ทำชั่ว-ชั่ว; นี่เป็นเรื่องเชื่อกรรม. อันนี้เป็นเหตุให้แน่นแฟ้นมั่นคงในการที่จะปฏิบัติพระศาสนา : เชื่อว่าเรามีกรรมเป็นของตัวเอง ทำกรรมใดไว้จะเป็นไปตามกรรมนั้น, แล้วกรรมนี้เป็นของแน่นอนเด็ดขาด พระพุทธเจ้าก็ไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขมันไม่ได้.

เรื่องกรรมนี้ยังเป็นเรื่องที่ยืดยาวออกไป เราต้องพูดกันวันอื่นว่าเราทำกรรมผิดๆ ชั่วๆ ไว้ก็ต้องได้รับผลของกรรม แต่เราก็มีทางที่จะทำกรรมที่ดีให้ท่วมท้นในกรรมที่ชั่วนั้นก็ได้อะไรหรือจะหวังว่าเราจะทำกรรมชั้นวิเศษสูงสุดที่พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ จนเพิกถอนตัวกู-ของกู ถอนตัวตนของตนออกไปเสียให้พ้นจากกรรมทั้งดีและทั้งชั่ว อย่างนี้ก็ได้. นี้อยู่ในเรื่องกรรมและเชื่อกรรม, ไม่ใช่เชื่อคน, ไม่ใช่เชื่อบุคคล แต่มันไปเชื่อกฎเกณฑ์อะไรอันหนึ่งที่เรียกว่ากรรม. ถ้าจะสงเคราะห์ก็สงเคราะห์ลงในคำว่าพระธรรม, กฎความจริงเรื่องกรรมนี้อาจจะสงเคราะห์ลงในคำว่าพระธรรม แต่ว่าเราจะแยกออกมาได้ว่าเป็นเชื่อกรรม.

ศรัทธาประเภทที่ ๓. ความเชื่อที่สำคัญอันหนึ่งก็คือเชื่อตัวเอง ในที่สุดเราเชื่อความสามารถของตัวเอง มีศรัทธาในตัวเอง นั่นแหละคือตอนที่สำเร็จประโยชน์. ความเชื่อข้างนอก จะเชื่อไปอย่างไรๆ ก็ตาม ถ้าไม่เชื่อตัวเอง ไม่ทำเองไม่อะไรเอง มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร. เราจะต้องมีความแน่ใจในตัวเอง ในความรู้ของตัวเอง ในสิ่งที่ตัวเองจะต้องประพฤติกกระทำ เรียกว่าเชื่อตัวเอง; มาถึงขั้นสมบูรณ์ของศรัทธาแล้ว ฉะนั้น จึงเต็มไปด้วยกำลังกาย กำลังจิต กำลังปัญญา มีความแน่ใจ ถึงที่สุด มีความพอใจในสิ่งที่จะทำนั้นถึงที่สุด ที่เรียกว่าฉันทะ -ความพอใจ เหมือนที่เราพูดถึงมาแล้วก็ได้เหมือนกัน.

ถ้าเชื่อแน่แล้วมันก็พอใจ ก็รักที่จะทำ, ถ้างงเชื่ออย่างนี้แล้ว ความเพียร ความพยายาม ไม่รู้ว่ามาจากไหน มาเต็มไปหมด สมครที่จะทำ พยายามที่จะทำ; มันก็เลยเป็นอันว่า มีความเชื่อที่ถูกต้องทุกระดับ แม้ว่าจะตั้งต้นขึ้นมาด้วยความเชื่อ มงมายแต่เป็นโชคดี เผลอญว่าเป็นความมงมายที่ถูกต้อง. เช่นที่ ตามๆ เขามาว่าดอย่างนี้ ก็เป็นความเชื่อที่ถูกต้องในขั้นแรก อย่างขั้นเด็กอมมือ, แล้วก็มาทำให้ถูกต้องต่อไปอีก : มาว่าด นั่นคืออะไร เพื่ออะไร ให้ถูกต้องไปอีก เต็มว่ามันก็ถูกไปตามลำดับๆ

จนถึงที่ถูกที่จริงได้.

คุณเองบวชเข้ามาอย่างงมงาย ผมก็บวชเข้ามาอย่างงมงาย เพราะเมื่อบวชนี้ไม่รู้อะไรในเรื่องธรรมะ บวชอย่างงมงาย; แม้ว่าจะบวชเพราะบิดามารดาต้องการให้บวช อย่างนี้ก็ต้องเรียกว่า บวชเข้ามาอย่างงมงายทั้งนั้น. พวกเราก็อยู่ในสภาพอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น ผมเองด้วย ก็เรียกว่าเป็นความเชื่อชั้น ก ข ก กา ของเด็กอมมือ เข้ามาอย่างงมงาย; แต่พอเข้ามาแล้ว ก็ค่อยๆ มีโชคดี เดินมาถูกทาง จนมาเป็นอย่างนี้ ก็เรียกว่ามีความเชื่อจริง และสมบูรณ์ ถูกต้องและสมบูรณ์ ก็หมดปัญหาไปที่ในเรื่องศรัทธา.

ธรรมะหมวดนี้คือหมวดอินทรีย์ ยกศรัทธา หรือสัตถินทรีย์ ขึ้นมาไว้ เป็นข้อที่ ๑.

อินทรีย์ที่ ๒

วิริยะ

เมื่อปัญหาอันนี้หมดไปแล้ว ก็มาถึงอินทรีย์ที่ ๒ วิริยะ คือ ความพากเพียร ไปตามศรัทธาอันนั้น. เมื่อศรัทธาถูกต้องแล้วก็ไม่มีความหวั่นไหว. มันเรียกความเพียรมาเอง. ไปสั่งเกตดูในแง่ของจิตวิทยา จะเห็นได้ว่า ลงเรารักพอใจเชื่อ แล้วมันก็สมัครทำแล้ว โดยไม่ทันรู้ตัว, สมัครจะทำสิ่งนั้นแล้วโดยไม่รู้ตัว. ที่นี้แยกออกไปเป็นความพยายามกระทำไป กว่ามันจะสำเร็จในสิ่งที่มีศรัทธา.

เรื่องวิริยะนี้ก็พูดกันตั้งแต่วันแรกๆ เรื่องอิทธิบาท ๔ วิริยะในอิทธิบาท แล้วก็พูดกันถัดมาเรื่องสัมมัตตญาณ ๔ ก็คือวิริยะนี้ทั้งนั้น. ถ้าคุณยังจำได้อันนั้น; เราจะไม่พูดถึงวิริยะอะไร

ให้มากมาย. จะพูดเพียงว่า ลงมีศรัทธาแล้วก็ต้องมีวิริยะ ใน ๓
ความหมาย : วิริยะ คือ ความพากเพียรพยายาม, วิริยะ คือ
ความกล้าหาญ, วิริยะ คือ ความเสียสละ อะไรก็รวมอยู่ใน
ความหมายเดียวกันหมด. การที่จะทำอะไรลงไปก็ต้องกล้าหาญ
แล้วก็ต้องเสียสละ ต้องเหน็ดเหนื่อย. ทีนี้เขาแยกออกมาในฐานะ
เป็นอีกอันหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเท่ากัน ศรัทธามีความสำคัญ
อย่างไร วิริยะก็มีความสำคัญอย่างนั้น.

อินทรีย์ที่ ๓

สติ

อินทรีย์ที่ ๓. ถัดจากวิริยะ คือสติอินทรีย์ นี้เนื่องในข้อที่ว่า สำหรับผู้ที่มีศรัทธายังไม่จริง ยังไม่ถึงขั้นที่รับประกันได้; มีความพากเพียรมาก แต่สติก็ยังจำเป็นอยู่มาก เพื่อจะควบคุมศรัทธา ควบคุมความเพียร. ถ้าปราศจากสติแล้วมันเฉไปหมด แม้ว่าจะถูกมาแล้วแต่ทีแรก ตั้งต้นถูก ถ้าปราศจากการควบคุมที่ดี ของสติแล้ว มันก็เฉไปไหนก็ได้; ฉะนั้น สติก็คือผู้คุม เป็น *director* หรือเป็นอะไร เป็นผู้คุมศรัทธา คุมความเพียรที่ยังไม่ถึงที่สุด ก็เลยถูกยกขึ้นมาในฐานะเป็นสิ่งสำคัญ คือเป็นอินทรีย์ขึ้นมาอีก เป็นอันที่สาม.

เรื่องสติเราก็พูดกันมากแล้วในวันที้อธิบายเรื่องสติพื้นฐาน ๔ แต่ใจความของสติก็คือความรู้ที่มาทันทั่วทั้งที่; บทนิยามอย่างนี้พอเพียงพอ, ความรู้ที่มาทันทั่วทั้งที่ในกรณีนั้นๆ ไม่มาสาย ไม่มาช้า นอกเวลา, คนเรา “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” ปัญญาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด ก็เพราะว่าขาดสติ, สติมาไม่ทันทั่วทั้งที่ หรือว่าไม่มาเสียด้วยซ้ำไป; มันเป็นปัญญาอยู่ในสมุค หรือเป็นปัญญาอยู่ในพุดคยว ไม่เป็นปัญญาจริงมาช่วยทันทั่วทั้งที่ได้. ฉะนั้น สติก็ไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากปัญญา หรือความรู้เท่าที่จำเป็นแก่กรณีนั้นๆ และมาทันทั่วทั้งที่ ก็เลยควบคุมให้สิ่งต่างๆ ไม่ผิดได้.

ปัญญาจะมีความรู้ก็ต่อเมื่อมีสติทั้งนั้น; ถ้าไม่อย่างนั้นปัญญาไปนอนอยู่เสียที่ไหนมากมายกายากองก็ไม่มีประโยชน์อะไร. พอวิ่งมาทันทั่วทั้งที่ปัญญาก็กลายเป็นสติ; ฉะนั้น เราก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีสติ ทั้งๆ ที่มีความรู้. สติของเด็กๆ ก็คือความระลึกได้ ความนึกได้ หรือความจำ นี้เรียกว่าสติ. เช่นเด็กๆ เรียนหนังสือ พอถึงคราวสอบไล่เกิดระลึกได้ ตอบถูก อย่างนี้ก็เรียกว่ามีความจำ มีสติ, เอาปัญญาที่มีอยู่นั้นมาใช้ได้ เอาความรู้ที่มีอยู่มาใช้ได้.

ในทางธรรมะ สติไปไกลมากกว่าเด็กๆ, ไกลกว่านั้นคือ

สติที่จะมาทันควันแก่การที่กิเลสจะเกิดขึ้น นี้ไม่ใช่เล็กน้อย. เมื่อตาเห็นรูปเท่านั้นแหละ สติแทบจะทำไม่ทันแล้ว มันจะเป็นกิเลสเป็นความทุกข์แล้ว; สติจะต้องไวมากที่จะมาให้ทัน อย่าให้เกิดความคิดใดๆ เวลาๆ ไปในทางกิเลส ให้เกิดสติปัญญาที่จะควบคุมสิ่งเหล่านั้นๆ.

เมื่อตาเห็นรูป เมื่อหูได้ฟังเสียง เมื่อจมูกได้กลิ่น เมื่อลิ้นได้รส เมื่อกายได้สัมผัสทางผิวหนัง สติต้องมาทัน ไม่อย่างนั้น ผิด คือจะไปตามอำนาจของกิเลสหมด. สติมาทันก็จะดึงไว้ในทางของปัญญา ของโพธิ ของความถูกต้อง ของความไม่มีทุกข์; สติก็เลยเป็นตัวการสำคัญขึ้นมาอีกตัวหนึ่ง ไม่ใช่ของเล่นๆ. นี้มีสติเป็นอินทรีย์ที่ ๓.

อินทรีย์ที่ ๔ สมาธิ

อินทรีย์ที่ ๔. คือสมาธิอินทรีย์ คือกำลังใจทั้งหมด กำลังจิตทั้งหมด เราก็เคยพูดเรื่องสมาธิเป็นอย่างไรกันมากมาย. ที่นี้ก็เพื่อให้กำลังมันหนัก ให้กำลังมีเต็มที กำลังมีสมบูรณ์ ให้สมกับศรัทธา วิริยะ; สติมาขนาดหนัก แล้วเป็นไปไม่ได้ ถ้าไม่มีสมาธิ ที่เป็นกำลังจิตมากพอ; สติเอาไว้ได้ไม่พอ ก็เลยต้องมีสมาธิ คือจิตที่ประกอบไปด้วยกำลังเต็มที. กำลังจิตทั้งหมดถูกรวบรวมกันเข้าเป็นจุดเดียว เป็นสมาธิ ที่กล่าวมาแล้วว่า มีจิตบริสุทธิ์ มีจิตตั้งมั่น มีจิตควรแก่การงาน ที่จะต้องทำนั้นเรียกว่าสมาธิ.

อินทรีที่ ๕

ปัญญา

อินทรีที่ ๕. เป็นปัญญาตามเคย ปัญญาอินทรี มาเป็นอันที่ ๕. นี่เป็นความรู้ที่ถูกต้องตลอดกาล แล้วขั้นสุดท้ายอดถูกทำให้เจริญขึ้นไป; แล้วมันเจริญขึ้นไปเท่าไร ก็หล่อเลี้ยงหรือว่าดีงธรรมะต้นๆ นั้นตามขึ้นไปด้วย. มันเลยเจริญในทางปัญญาจนถึงกับว่าดับทุกข์ได้สิ้นเชิง ดับกิเลสได้สิ้นเชิง บริสุทธิ์ได้เพราะปัญญา.

นี่มองดูธรรมะ ๕ อย่างนี้ในฐานะเป็นอินทรี มีความสำคัญอย่างยิ่ง มีความเด่นอย่างยิ่ง เราเรียกกันว่าอินทรีสำหรับธรรมะ ๕ ข้อนั้น.

ในตัวคนคนหนึ่ง มีสองอินทรี

ที่นี้ ธรรมะ ๕ ข้อนี้ ยกไปมองกันในแง่อื่น ว่าทั้งหมดนี้ เป็นกำลัง หรือพลัง.

ศรัทธาก็เป็นกำลัง วิริยะก็เป็นกำลัง สติก็เป็นกำลัง สมาธิ ก็เป็นกำลัง ปัญญาก็เป็นกำลัง เลยเรียกว่ากำลัง ๕ อย่าง ไปเสีย ก็มี แทนที่จะเรียกว่าอินทรี ๕ อย่าง เพราะมองดูในอีกมุมหนึ่ง. แต่ว่าโดยทั่วไปแล้วมองกันในแง่ที่เป็นอินทรี คือเป็นตัวการ สำคัญ : สำคัญในแง่ที่เป็นกำลังก็ได้ สำคัญในแง่ที่ว่าขาดไม่ได้, แล้วสำคัญในแง่ที่ว่ามันเด่นมันงดงามก็ได้ แต่รวมความแล้วคำว่า อินทรี แปลว่า “ตัวการสำคัญ” จำไว้ ว่าเป็นตัวการสำคัญใน ทางที่จะให้สำเร็จประโยชน์.

ที่นี้ ยังมีตัวการสำคัญในทางที่จะทำให้ฉิบหาย อย่างนี้เรา ไม่พูดถึง แต่ก็เรียกว่าอินทรีเหมือนกัน :-

จักขุนทรีย์ ไสตินทรีย์ ขมานินทรีย์ ขิวหินทรีย์ กายินทรีย์ มนินทรีย์; หมายถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หกอย่างนี้ก็เรียกว่า อินทรีเหมือนกัน อินทรีในทางที่ทำให้เกิดเรื่องเกิดกิเลส เป็น อินทรีที่ต้องฆ่าเสียให้ตาย; เปรียบเหมือนนกอินทรีที่ร้ายกาจ ที่มันจะจิกจะเกาะจะกินมนุษย์นี้ จะต้องฆ่าเสียให้ตาย คือว่าปราบให้อยู่ในอำนาจ คุมให้อยู่ในอำนาจ. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

นี่เป็นอินทรีที่จะต้องคุมให้อยู่ในอำนาจ มิฉะนั้น ตา หู จมูก
ลิ้น ภาย ใจ น้ำมันจะกัดเอาจะกินเอา คือทำให้เกิดความทุกข์.
อินทรีแบบนี้เป็นตัวการสำคัญฝ่ายที่ทำให้เกิดความทุกข์ ก็ต้อง
ฆ่ามันเท่านั้นเอง.

ส่วนอินทรีอย่างที่ว่านี้ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา
เป็นตัวการสำคัญฝ่ายที่จะดับทุกข์ คือนิพพาน และเป็นอินทรี
ฝ่ายที่จะฆ่าอินทรี : อินทรีฝ่ายนี้จะฆ่าอินทรีฝ่ายนั้น
เพื่อจะฆ่าความเป็นอณฑลของ ตา หู จมูก ลิ้น ภาย ใจ
ที่จะก่อให้เกิดกิเลสตัณหา อย่าให้เป็นของร้อนขึ้นมา ให้ตา
เป็นของเย็น ให้หูเป็นของเย็น ให้จมูกเป็นของเย็น ให้ลิ้นเป็นของเย็น
ให้กายเป็นของเย็น ให้ใจเป็นของเย็น แล้วก็นิพพานอยู่ที่นั่น.

การฆ่าความร้อน ดับความร้อนเสียได้ เขาพูดเป็นอุปมาว่า
เป็นนกอินทรีที่จะต้องฆ่าเสียให้ตาย. นิทานหรือภาพอุทาหรณ์เขา
เขียนเป็นนกอินทรี ๕-๖ ตัว ที่จะต้องเอาลูกศรยิงเสียให้ตาย ก็คือ
อินทรีฝ่ายที่เรากำลังพูดนี้. เอาศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา
ไปยิงนกอินทรี คือ ตา หู จมูก ลิ้น ภาย ใจ นี่ให้มันหมดโอกาส
หมดหนทางที่จะก่อให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา.

พอ ตาเห็นรูป สติก็วิ่งมาทัน ที่จะควบคุมไม่ให้ความคิด
ปรุงไปในทางเกิดตัวกู-ของกู เป็นโลก เป็นโกรธ เป็นหลง.

ถ้าสติมาแล้วไม่ต้องสงสัย อะไรๆ ก็มา ศรัทธา วิริยะ สมาธิ ปัญญา
อะไรมันก็มา เพราะรวมอยู่ในนั้น. หรือว่าเมื่อเราปฏิบัติในศรัทธา
วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา อยู่เป็นประจำนั้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
มันก็หือไม่ขึ้น คือหือไปในทางที่จะเป็นกิเลสไม่ได้ ก็เรียกว่ามันฆ่า
หรือมันปราบกันอยู่ในตัว.

นี่เอาอินทรีย์ปราบอินทรีย์ แต่มันคนละอย่าง เราก็สนใจ
ศึกษาอย่างที่มีมันจะเป็นที่พึ่งแก่เรา. ในที่สุดก็เป็นเรื่องในภายใน
ทั้งนั้น, ในภายในตัวคนคนหนึ่ง มีทั้งสองอินทรีย์.

คนนั้น ถ้าโชคดีมีแต่อินทรีย์ฝ่ายที่จะช่วยได้ ก็ปลอดภัย
เพราะอะไรๆ มารวมอยู่ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้ ที่
พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนั้น : ความทุกข์ก็ดี เหตุให้เกิดทุกข์
ก็ดี ความดับทุกข์ก็ดี ทางที่จะดับทุกข์ได้ก็ดี เราบัญญัติว่าอยู่ใน
ร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้; ก็เป็นอันว่าอินทรีย์ทั้งสองผู้
อยู่ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้; แล้วผู้ที่จะเป็นที่พึ่งได้ก็คือ
ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นธรรมะในฐานะที่เป็น
เครื่องมือที่จะแก้ปัญหาคือทุกอย่างได้. ธรรมะในฐานะที่เป็นเครื่องมือ
หมวดนี้เรียกว่า อินทรีย์ ๕ หรือพละ ๕ ก็ได้.

เวลาของเราทั้งหมด.

เป็นอันว่าอินทรีย์ทั้งสองฝูง
อยู่ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้
แล้วฝูงที่จะเป็นที่ฟังได้ก็คือ
ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

YouTube

สมัครสมาชิกรายปี